

تفاوت نرم‌افزارهای «جامع الاحادیث ۳/۵» و «مکتبه اهل البیت ۲» در نقل از یک کتاب

محمدحسین فیض اخلاقی^۱

مراجعه به کتاب‌های علوم اسلامی از نیازهای اولیه یک پژوهشگر اسلامی است. نیازی که در گذشته به دلیل کم‌بودن نسخه‌های کتب و هزینه‌بر بودن تهیه آن، همواره یکی از چالش‌های محققان بود. با پیشرفت تکنولوژی، نرم‌افزارهای رایانه‌ای به وجود آمدند و با در دسترس قراردادن کتاب‌های متعدد، پژوهش را برای پژوهشگران آسان کردند.

دو نرم‌افزار معروف و کاربردی «جامع الاحادیث ۳/۵» و «مکتبه اهل البیت ۲» نمونه‌هایی از این برنامه‌هاست. جامع الاحادیث، تولید به «مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور» است. این نرم افزار بیش از ۴۲۰ کتاب حدیثی شیعه را عرضه کرده است. نرم‌افزار مکتبه اهل البیت، تولید مرکز المصطفی و دارای بیش از ۷۰۰۰ کتاب در موضوعات مختلف اسلامی است.

استفاده از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای برای گسترش دایره تحقیقاتی طالبان علم، اطلاع از گزاره‌های بیشتر در موضوعات و صرفه‌جویی در زمان به دلیل دسترسی به نگاهشده‌های فراوان به صورت یکجا و قابلیت جستجو، ضروری است. با وجود این قوت‌ها، نرم‌افزارها از کاستی و اشتباه خالی نیستند.

یکی از این کاستی‌ها، نقل متفاوت از یک کتاب و یک چاپ مطبوع توسط دو نرم‌افزار «جامع الاحادیث ۳/۵» و «مکتبه اهل البیت ۲» است. تفاوت در نقلی که ضمن سرگردان کردن پژوهشگر در انتخاب یکی از دو نقل، اعتبار اصل نقل یک یا هر دو نرم‌افزار را خدشه‌دار می‌کند. این تفاوت‌ها متعدد است و در اینجا تنها به دو نمونه پرداخته می‌شود.

منبع نقل در نمونه اول، کتاب «المزار» مرحوم شهید اول با چاپ مدرسه امام مهدی علیه السلام است.

در صفحه ۹۱ این کتاب در نرم‌افزار جامع الاحادیث چنین آمده است:

۱. پژوهشگر مؤسسه میراث کتاب و سنت (feyz1313@chmail.ir).

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ وَ حَامِدَ اللّٰوَاءِ. السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَسِيمَ الْجَنَّةِ
وَ لَطْفِي.

سلام بر تو ای صاحب حوض و حمدکننده پرچم فرماندهی! سلام بر تو ای
تقسیم‌کننده بهشت و جهنم!
این در حالی است که همین عبارت در نرم‌افزار مکتبه و همان آدرس به این صورت نقل شده
است:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ وَ حَامِلًا اللّٰوَاءِ. السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَسِيمَ الْجَنَّةِ
وَ لَطْفِي.

سلام بر تو ای صاحب حوض و حمل‌کننده پرچم فرماندهی! سلام بر تو ای
تقسیم‌کننده بهشت و جهنم!
نرم‌افزار جامع الاحادیث از ترکیب «حامد اللّواء» استفاده کرده؛ در حالی که نرم‌افزار مکتبه،
حاوی عبارت «حاملا اللّواء» است. روشن است که حمل پرچم متناسب با سیاق است و حمد پرچم
بی‌معناست. بنابراین عبارت نرم‌افزار نور صحیح نیست. در چاپ کتاب، عبارت «حامل اللّواء» آمده و
این متن، در حالی که نرم‌افزار مکتبه، آن را به صورت «حاملا اللّواء» آورده است. بنابراین املائی
نرم‌افزار مکتبه نیز درست نیست. شاید علت اشتباه این دو نرم‌افزار، شکل نگارش کلمه «حامل» در
نسخه چاپی باشد؛ قابل ذکر است که نسخه چاپی این کتاب، تصویری از نسخه خطی است:

وَحَامِلًا لِلَّوَاءِ

«لام» در این کلمه، اندکی شبیه به «دال» شده و تایپ‌بست نرم‌افزار جامع الاحادیث با کم‌دقتی،
آن را «حامد» ثبت کرده است. همچنین به دلیل چسبیده‌بودن الف ابتدای کلمه «اللّواء» به
«حامل»، تایپ‌بست نرم‌افزار مکتبه تصوّر کرده که عبارت به صورت «حاملا اللّواء» است.
تنوین گرفتن کلمه «حامل» نیز بی‌دلیل است.

منبع نقل در نمونه دوم، کتاب «المزار الکبیر» مرحوم مشهدی چاپ انتشارات اسلامی است. در
صفحه ۵۲۵ این کتاب در نرم‌افزار جامع الاحادیث چنین آمده است:

السَّلَامُ عَلَى الْاَئِمَّةِ الدُّعَاةِ، وَ الْقَادَةِ الْهُدَاةِ، وَ السَّادَةِ الْوُلَاةِ وَ الذَّادَةِ الْحُجَاةِ، وَ
اَهْلِ الذِّكْرِ، وَ اَوْلَى الْاَمْرِ، وَ بَقِيَّةِ اللّٰهِ وَ خَيْرِيَّتِهِ.

سلام بر امامان دعوتگر [به حق] و پیشوایان هدایتگر و سروران فرمانروا و پشتیبانان حمایتگر و اهل ذکر و صاحبان امر و بازماندگان و برگزیدگان خداوند. همین عبارت در نرم‌افزار مکتبه و همان آدرس این‌گونه نقل شده است:

السَّلَامُ عَلَى الْأَيْمَةِ الدُّعَاةِ وَ الْقَادَةِ الْهُدَاةِ وَ السَّادَةِ الْوُلَاةِ وَ الذَّادَةِ الْحُجَاةِ وَ أَهْلِ الذِّكْرِ وَ إِلَى الْأَمْرِ وَ بَقِيَّةِ اللَّهِ وَ خَيْرَتِهِ.

سلام بر امامان دعوتگر [به حق] و پیشوایان هدایتگر و سروران فرمانروا و پشتیبانان حمایتگر و اهل ذکر صاحب امر و بازماندگان و برگزیدگان خداوند. نرم‌افزار جامع الاحادیث از ترکیب «و اولی الامر» استفاده کرده، در حالی که در نرم‌افزار مکتبه این عبارت به صورت «والی الامر» آورده است. چاپ کتاب، موافق نرم‌افزار جامع الاحادیث است:

و أولی الامر

از جهت معنایی نیز عبارت «والی الامر» درست نیست؛ زیرا مفرد بوده و بقیه عبارات این فراز، جمع است و صفات همه امامان علیهم‌السلام را در بر دارد. بنابراین واژه «والی» یا باید به صورت جمع یعنی «ولاة الامر» بیاید یا به صورت «اولی الامر» یعنی صاحبان امر که در اینجا، حالت دوم قرینه دارد و صحیح است.

بنا بر آنچه بیان شد، نرم‌افزارهای جامع الاحادیث ۳/۵ و مکتبه اهل البيت ۲ در فرآیند نقل از کتاب‌های مطبوع از یک انتشارات و یک شماره چاپ، اشتباهاتی دارند که دو نمونه آن عرضه شد. با توجه به این کاستی‌ها، نمی‌توان به نقل نرم‌افزارها اعتماد کرد و ضروری است که محقق به اصل کتاب مراجعه کند. امید است که متولیان این دو نرم‌افزار کاربردی، فکری به حال کاستی‌های موجود در آن کنند تا محققان بتوانند با خیال آسوده به این دو نرم‌افزار ارزشمند مراجعه کنند.

کتاب‌نامه

۱. جامع الأحادیث ۳/۵، مرکز تحقیقاتی کامپیوتری علوم اسلامی.
۲. المزار الكبير، مشهدی، محمد بن جعفر، تحقیق: جواد قیومی اصفهانی، قم: انتشارات اسلامی، ۱۴۱۹ق.
۳. المزار، شهید اول، محمد بن مکی عاملی، تحقیق: مؤسسه امام مهدی علیه‌السلام، قم: مؤسسه امام مهدی علیه‌السلام، ۱۴۱۰ق.
۴. مکتبه اهل البيت ۲، مرکز المصطفی.